

Å skrive fagartikkel på videregående

1. Les vedlagt elevtekst og marker der eleven «Gjøre rede for» /«oppsummerer» / «forklarer» med en farge. Marker steder der elevene drøfter/argumenterer med en annen farge.
2. Gå gjennom teksten og marker steder der eleven burde vært tydeligere på føring av kilder.
3. Studer avsnittsinndelingen. Finn eksempler på gode temasetninger og eksempler på avsnitt som kunne vært bedre strukturert.
4. Er kildelista korrekt?

Vedlegg:

«Det norske språket er en vits», kronikk av Sanna Sarromaa.

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/QoAJz8/sanna-sarromaa-det-norske-spraaket-er-en-vits>

«Vitsen med norsk rettskriving» av Åse Wetås.

[https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2020/vitsen-med-norsk-rettskriving /](https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2020/vitsen-med-norsk-rettskriving/)

Oppgave:

Skriv en tekst der du kort gjør greie for hvordan valgfriheten i norsk skriftspråk har oppstått og drøfter Sanna Sarromaas påstand om at språklig valgfrihet gjør «språket [...] inkonsekvent og rotete. Stygt, faktisk». Bruk eksempler fra vedleggene når du skriver.

Kommentar: Du må vise kunnskap om språkhistorie og språkdebatt. I den siste delen er det også viktig med selvstendig refleksjon.

Elevtekst:

Full identitetskrise i norsk skriftspråk

Det norske skriftspråkets relativt korte levetid har mildt sagt vært turbulent og kontroversiell. Ikke bare har det blitt stilt spørsmål ved hva man skal basere skriftspråket på[1], men hva det korrekte skriftspråket skal være, hvorvidt man skal kunne utvikle skriftspråket i forhold til tale, hvilken variant av språket man skal setter høyest, om man skal kombinere de to formene vi har til en form, og ikke minst likestillingen av nynorsk og bokmål. I kronikken «Det norske språket er en vits», argumenterer Sanna Sarromaa for at det norske språket er stygt og rotete grunnet all valgfriheten i vi finner i begge variantene av det norske skriftspråket. Har hun rett? Er det norske skriftspråket i en slags identitetskrise?

Når en skal ta opp det norske skriftspråket, mener jeg det er viktig å først ta opp hvordan vi endte opp der vi er i dag. På 1800- tallet hadde vi språkdebatten rundt fornorskert dansk eller et helt nytt fullnorsk skriftspråk. (Veldig) kort fortalt var det to viktige navn i denne saken; Ivar Aasen og Knud Knudsen. Aasen, som du sikkert vet, er mannen bak det vi i dag kaller nynorsk. Han var altså på den litt mer radikale siden i språkdebatten, han ville ha et helnorsk skriftspråk. For å få til dette reiste han rundt i Norge og lyttet til dialekter og sosiolekter, de formene som representerte flertallet av nordmenn ble en del av landsmålet (nynorsk). Samtidig jobbet Knudsen med det som ble kalt riksmål (og senere bokmål), han ville fornorske dansken og danne et skriftspråk som lignet dannet dagligtale. Hva gjorde Norge nå som de gikk fra å ha null egne skriftspråk til å ha to? De beholdt begge!

Spoler vi litt frem i tid kommer 1900-tallet, det var her ting virkelig begynte å skje med språkene. Norge startet nemlig på et nytt språkprosjekt; samnorsk. Samnorsk skulle være en slags blanding av riksmål og landsmål. Dette skulle ikke bare være med å skape en sterkere følelse av felleskap blant nordmenn, med det ville også utjevne klasseforskjeller og fordommene som kom med de to skriftspråkene. Riksmål ble sett på som skriftspråket for de «fine» byfolka, mens landsmål var mer for bønder og folk fra landet. I tillegg var det en ny klassegruppe som vokste på denne tiden, arbeiderklassen. Arbeiderklassen følte ikke at dagligtalen deres ble representert i noen av skriftspråkene.

Prosjekt samnorsk var altså satt i gang. Men man kunne jo ikke bare sitte seg ned og komme opp med et helt nytt skriftspråk for å deretter tvinge alle nordmenn til å skrive det, det hadde nok blitt for mye for fort for selv de mest radikale språkentusiastene. I stedet gikk man frem mer gradvis. Man innførte flere språkreformer for å sakte, men sikkert gjøre de to skriftspråkene likere

hverandre. Den første «store» endringen skjedde i 1917. Da fikk man noen nye

obligatoriske endringer i rettskrivingen, og mange nye valgfrie former. Disse valgfrie formene var like i begge skriftspråkene; i stedet for solen[2] eller soli[3], kunne man skrive sola.

I 1938 kom en ny og større språkreform. Først og fremst ble det i bokmål fjernet særlig dansklignende ord, og dette var ikke valgfrie endringer. Man kunne ikke lengre si mig, efter eller sne, man måtte skrive meg, etter og snø. På begge skriftspråkene endret man flertallsendinger, fjelli og fjellene ble til fjella. Det ble også i begge språkene en bestemt endelse på bøyninger av hunkjønnsord- boka. I tillegg til en del nye bestemte former, kom det også en haug med ny valgfrihet, men de konservative ordene ble gjerne senere plassert i klammer[4]. Etter krigen (WW2) ble denne veien mot samnorsken mindre populær. Samnorsk var en nasjonalistisk bevegelse, og begrepet «nasjonalisme» hadde ikke lengre så positive assosiasjoner. Vi så en bølge av negativitet rettet mot samnorskprosjektet fra både foreldreaksjonen, riksmålsforbundet og generelt folket som en helhet. Staten ga til slutt opp på å danne dette nye skriftspråket og norsk språkråd blir stiftet. I 2005 kommer en ny reform, alle former er likestilte. Språket har på dette tidspunktet hatt så mye endring at folk gjerne ikke lengre vet hva som egentlig er den riktige formen, så hvorfor ikke bare gjøre alt lovlig? Dette vil også gjøre det lettere for folk som snakker helt forskjellig fra den konservative blomkålen eller nynorsken å kunne lære seg å skrive. Man kan rett og slett skrive nesten som man snakker, noe jeg mener er en fordel.

Dette er også i dag et fokus i det norske skriftspråket, det utvikler seg mer eller mindre i takt med talen, og det er nok dette Sarromaa biter seg fast i. Språket kan virke forvirrende og ubehagelig når det er såpass «inkonsekvent og rotete», i alle fall om norsk ikke er ditt førstespråk. Men har hun rett når hun sier at språket rett og slett er stygt? Vel, ja og nei. Personlig mener jeg ikke at språket er stygt, men hva vet nå jeg som er nordmann selv? Så jeg skal prøve å drøfte språket fra et mer objektivt perspektiv.

Sanna Sarromaa baserer sin kronikk på hennes erfaring som norskvikar på en videregående skole. Hun har lagt merke til at elevene skriver både «atferd», «adferd», «åssn» og «viss» i oppgavene sine, og frustrerer seg over hvor flytende skriftspråket egentlig er. Ikke bare er elever forvirret over hva som kan og ikke kan skrives, men lærerne også. Og dette er sant nok, jeg ser hvor hennes frustrasjon kommer fra. Dette kan være lite fordelaktig om du vil lære deg å skrive norsk, i alle fall om det ikke er morsmålet ditt. Hvordan skal noen lære seg et språk når ikke engang språket vet hva det er? Det kan nesten virke som om det norske skriftspråket går igjennom en slags identitetskrise, og ikke helt vet

hva som er verken opp eller ned. I stedet for å komme frem som et progressivt og radikalt skriftspråk som inkluderer alle, kommer det bare frem som et rotete anarki av et språk.

Sarromaa drar også frem fransk skriftspråk som et eksempel på språk gjort riktig. Det er rent, det er klare og sikre regler, og det er elegant. Det franske akademiets viktigste oppgave er å passe på at språkets regler forblir sterke! De udødeliges[5] oppgave er å «passe på» språkbruken i samfunnet, og passe på at språket ikke ødelegges- skikkelig konservative typer altså. Men dette er et «enkelt» språk å lære, for her er alt konsekvent. Du finner ikke en million versjoner av et ord, og ikke to versjoner av et ord heller. De grammatiske reglene er klare og faste. Et perfekt skriftspråk?

Det Sarromaa har utelatt er identitet. Ja, kanskje fransk er lettere og klarere i reglene, men identitet er stekt koblet til språk. Hva bruker man språk til? Kommunikasjon! Og språket kommuniserer ikke bare klare rene riktige faktaopplysninger, det kommuniserer mye mer, for eksempel det indre følelseslivet i enkeltpersoner. Identitet er kjempeviktig for språket. Se på lyrikken: dette er ikke noe som skal bare leses og forstås, det er noe som er skrevet for å formidle noe. Det er sterkt knyttet til deg som menneske og enkeltperson. Det er sterkt knyttet til din identitet. Det er da en fordel å kunne skrive mer likt ditt talemål, det blir rett og slett mer autentisk.

Sarromaa, som Åse Wetås påpeker i sitt debattinnlegg, overser mye av det som gjorde at det norske skriftspråket er som det er i dag- for eksempel norsk språkhistorie. Som jeg har skrevet om ovenfor, har det norske skriftspråket hatt en komplisert tilværelse og har vært gjennom mye før det kom der det var i dag. Vi har til slutt nå to varianter av det norske skriftspråket, og vi har mye frihet innen begge formene. Ja dette kan føre til forvirring, men det fører også språket nærmere dem som skriver. Språk er ikke statisk, hvorfor skal da skriftspråk være det? Wetås, som forresten er direktør i Språkrådet, forteller at «...stabilitet og bruk er de styrende prinsippene for dagens normering» av skriftspråk. Det er ikke som Sarromaa sier, språkrådet prøver ikke å la alle kunne skrive hva som helst, men heller la skriftspråket være dynamisk i takt med talemål.

En av Sarromaas eksempler på noe som her litt «hull i hue», er at språkrådet i 2015 forandret «kompliment» til et intetkjønnsord. Wetås mener, i likhet med meg, at dette tvert imot er et glimrende eksempel på hvorfor man burde kunne forandre på og oppdatere språket hyppigere en man gjerne gjør andre steder. Hvor ofte hører du noen si «en kompliment»? Jeg gjetter aldri. Hvorfor i all verdens skulle vi fortsatt å skrive «en kompliment» når flertallet av den norske

befolkningen sier «et kompliment»? Skriftspråket burde vel ligne på språket? Det hadde jo gitt mindre mening om man nesten måtte lære seg norsk på nytt bare for å kunne skrive det? I tillegg «hopper [Samorraa] også bukk» over det faktum at språkrådet også stryker og fjerner varianter av ord som er lite brukt. Slik som Samorraa forklarer det virker det nesten som at norsk språkråd bare legger til og

legger til nye og nye former for ord, og at det derfor bare hoper seg opp en haug meg former man bare kan plukke fra som det passer.

I Vitsen med norsk rettskriving påpeker også Wetås at språkrådets langsiktige mål er at valgfriheten skal bli mindre i norsk rettskriving. Betyr det at vi skal slutte å modernisere språket og fjerne alle alternative former? Absolutt ikke! Det er heller ikke mulig å finne en presis og rett måte å fjerne alternative former på. Språkrådet fjerner varianter av ord som er så å si ubrukt den dag i dag, men om begge variantene brukes hyppig kan man ikke dette. En slik avgjørelse om hvilken form som skal ut vil alltid være partisk og gå imot prinsippene i norsk skriftspråk; språk=identitet.

Samorraa har flere verdifulle og relevante bekymringer og spørsmål som kan stilles ved norsk rettskriving, men noe både jeg og Wetås reagerte på var at hun kalte enkelte ord og former for ord for «gruoppvekkende stygge». Jeg kan forstå at hun kanskje ikke liker disse ordene, men dette er ikke greit. Det virker nedlatende mot alle som bruker denne formen, og hun kritiserer rett og slett en hel gruppe mennesker for å bruke et ord hun ikke likte. Å kalle et ord stygt er helt usaklig og usmakelig mener jeg. Dette er fordommer som vi med den valgfriheten vi har i norsk språk prøver å unngå. Det er derfor vi ikke ville ha et Norge med bare nynorsk eller bare bokmål, vi vil ha et Norge med begge hvor begge er likestilt.

De norske skriftspråkene i dag er kanskje ikke helt sikre på seg selv, og de kan virke som noen rotete anarkiske skriftspråk sammenlignet med for eksempel fransk, men er det egentlig en veldig dårlig ting? Ja, det kan være forvirrende og det kan være vanskelig, men det er også vakkert og mangfoldig. Som jeg har nevnt alt for mange ganger nå henger språk og identitet mye sammen, og om talemålet utvikles, men ikke skriftspråket kan man miste den følelsen av identitet når en skriver. I tillegg til personlig identitet, er skriftspråkene våre også en stor del av selve Norges identitet. Man kan objektivt komme å si «hvorfør i alle dager har dere to skriftspråk med mange valgfrie måter å skrive på innen de to skriftspråkene?». Svaret er historien vår som nasjon. Svaret er Ivar Aasen, Knud Knudsen og nasjonalistiske bevegelser som samnorskprosjektet. Svaret er at Norge var så lenge bare en del av andre land, at etter vi mistet vårt eget skriftspråk som følge av svartedøden, endte vi opp med å bare skrive dansk i

stedet. Skriftspråket vårt er en stor del av landets identitet, og det er et symbol på landes frigjøring og oppbygging som en selvstendig nasjon. Vi har kanskje tatt litt andre valg enn det enkle og elegante franske skriftspråket, men med det kommer politikken ved språket. Språkene er likestilt, formene er likestilt- folk skal vær likestilt. Skriftspråket hører til dem som snakker det, derfor kan det ikke være statisk. Det må være dynamisk som talemålet.

Sarromaa har feil, språket er ikke i en identitetskrise, det er i utvikling. Skriftspråket er ikke så «inkonsekvent og rotete» at det blir «stygt faktisk». Kanskje kan det virke litt inkonsekvent grunnet alle valgmulighetene, men dette gjør det norske skriftspråket vakkert og unikt. Det gjør det til en mer riktig representasjon av nordmenn.

Kilder:

Vedlegg: «Det norske språket er en vits», kronikk av Sanna Sarromaa.

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/QoAJz8/sanna-sarromaa-det-norske-spraaket-er-en-vit-s>

«Vitsen med norsk rettskriving» av Åse Wetås. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2020/vitsen-med-norsk-rettskriving/>

Intertekst. Norsk vg3 Fagbokforlaget.

[1] Riksmål/Bokmål- Fornorsket dansk (Basert på dansk)

Landsmål/ Nynorsk – Ligger seg nærmere nordmenns tale (Basert på norske dialekter)

[2] Solen- Riksmål

[3] Soli- Landsmål

[4] Klammeformer- ord som er lov å skrive, men er «mindre» riktig enn den formen som ikke er plassert i klamme.

[5] De udødelige- Det Franske Akademiets 40 medlemmer (medlemskap varer hele livet)